

„Vloch“-ok Perzsiában a XVII. század elején.

Egy angol utazó, névszerint Herbert Tamás, 1626-ban hosszú útra indult Afrikába és a Jöremény-foka körülhajózásával elvetődött Ázsiába. Éleményeit azután megírta és Londonban 1634-ben közzétette nyomtatásban. Könyvének 54. lapján írja hogy barangolásai közben útitársaival együtt eljutott Perzsiába is Larr-hoz, mely a perzsa öböl partjához fekszik közel. Innen fölkerekedve, északra való útjában Siráz felé, „Techao“ vagy „Dea-chow“ közelébe érkezve, e helytől körülbelül egy angol mértföldnyire, egy körülbelül 60 fekete sátorból álló tanyára bukkantak. A sátrakban — írja a szerző — „nem láttak mást, mint szépet és mulattatót. E népség kizárólag sátrak alatt tanyáz és a tatárok szokásait követi. Nem telepednek meg sehol állandóan, hanem szeretik a kóborló életet és pereputtyostól, minden vagyonostól egy helyről a másikra vándorolnak, hol legelőt és maguk számára élelmet találnak.“

A perzsáknál, szerinte, nevük „vloch, azaz pásztor nép“ és e nomádokat találóan írja le a költő e szavaiban:

Nulla domus, plaustis habitant migrare per Arva,
Mos, atque Errantes circumvectare Penates.

„Techoa“ szerinte a larr-i pusztaságon fekszik. Larr-tól négy „farszang“-nyira (19 kilométernyire.)

A legnagyobb készséggel ajánlom föl ez adatot Xénopol úrnak és oláh történetíró-társainak, oly figyelmeztetéssel azonban, hogy mielőtt Perzsiára, mint az „Irredemptia Romania“ egy részére jogigényt formálnának, jó volna meggyőződést szerezniök maguknak arról, hogy vajjon a „ch“-át a „vloch“ névben „h“-nak, vagy „cs“-nek szánta-e Herbert? mert csak ritka kivételképen, mint pl. a skót „loch“ szóban ejti ki Albion népe torokhangú „h“-nak a „ch“-át. De talán a név kiejtése közömbös is lehet, mert „vloch“ épp úgy, mint „wlach“, „wallach“, „oláh“ stb. mind az ó-szláv „vlasz“ szóra, mely pásztor-t jelent, vezethető vissza.

Herbert közlése mindenestre érdekes pótlást képez ahhoz, a mit dr. Réthy László írt „Az oláh nyelv és nemzet megalakulása“ czinű munkája V. fejezetének végén és újabb figyelmzetetésül szolgál arra nézve, hogy milyen veszedelmes dolog a hirtelenkedés a történetírás terén.

Kr. L.

Olaszország tanügye.

»Codice Scolastico del Regno d' Italia.« Szerkesztették: *Cogliolo P.* genuai és *Majorana A.* cataniai egyetemi jogtanárok. Firenze. Barbèra, 1895.

Olaszország tanügyéről nagyon bajosan lehetett eddig teljes áttekintésre szert tenni. A Casati-féle, 1859. évi alaptörvényt számtalan,

egymásnak homlokegyenest ellentmondó törvény, szabályrendelet, meg ministeri ad hoc döntvények addig-addig értelmezték, bővítették, a míg szinte a fölismerhetlenségig kiforgatták a maga valóságából. Ézért aztán a tanügyi emberek régen bele is törődtek abba a gondolatba, hogy az ország pénzügyeit hamarabb talpra lehet állítani, mint ebből a tömkelegből kibalyodui.

Végre a minap két vasfejű prókátor összevetette a hátát és beállott az olasz iskolajog kodifikátorának.

Elkezdve az egyetemről, le, valamennyi iskola-kategoriának a szervezetét összeszedgették, fejlődésük tarka képét megrajzolták, s törekvéseik irányát megjelölték a maga nevével. Ilyenformán egy 980 oldalas codexre nőtte ki magát a vállalat.

Az alapvető törvény ismertetése után a központi és helyi kormányzatot mutatja be. Majd a felsőbb oktatást tárgyalja, azután a középfokú iskolázás keretébe tartozó tudnivalókat foglalja össze; a következő rész a népoktatási intézetek útvesztőjéből vezeti ki az olvasót, az utolsó fejezet pedig a tanterveket hozza.

Az adminisztrációt illető általános intézkedéseket a Casati-féle törvény I. szakasza foglalja magában. Legtöbbet talán épp ezen a részen változtattak. A 2. cikk rendelkezése szerint a miniszter, a közoktatási tanács, három főfelügyelő áll a főiskolák, gymnasiumok, reáliskolák, képezdek és elemi iskolák élén. Ezenkívül még egy jogtanácsosi és három felügyelői állás van szervezve. A közoktatásügyi minisztérium egész beosztása hasonló a többiéhez; a felügyelők és a jogtanácsos tényleg nem léteznek, csak a puszta nevük van meg; a minisztérium belső hivatalnokai az európaszerre jól ismert „hierarchikus” ranglétrán ülnek.

A Baccelli-féle törvény gyökeresen átalakította az ország közoktatási tanácsot. 32 tagja van, a minister elnöklete alatt Ezeknek felét a minister választja s a király nevezi ki; a többi 16 tagot az alább megnevezett tudományos testületek tanári kara jelöli ki titkos szavazás útján, mégpedig ily arányban: négyet a természettudományi fakultás, a milanoi polytechnikum, s a firenzei fels. term.-tudományi intézet; négy tagot a bölcsészeti kar, a milanoi és firenzei főiskolák tanárai közül; négyet a jogi karok; négyet az orvosi karok ajánlanak saját keblükből. A közoktatási tanácsosok tiszte négy évig tart, de megbízatásuk lejártá után egy évre újból megválaszthatók. Évenként kétszer ül össze a tanács, de rendkívüli ülésekre is összehívható. A folyó ügyeket egy 15 tagból álló választmány intézi rendes havi ülésein, három ügyosztályban. A tanács ügyköre: előkészíti és megvizsgálja a törvényjavaslatokat; a tanulmányi rendre, a tanítói kar nyilvántartására s az állások betöltésére vonatkozó szabályokat; véleményt nyilvánít az egyetemi tanszékekre folyamodók jözejime fölött, valamint a tanári fizetések emelésének kérdésében és nyugdíjazási ügyekben. A

tankönyv-engedélyezés jogát a legújabb törvény sem veszi el a tanács-tól. Bíraskodási jogot gyakorol oly esetekben midőn a különböző iskolai hatóságok között surlódások támadnak Itél a középiskolai tanárok fegyelmi ügyeiben, stb.

Kivált a felsőbb oktatás terén nem tudott még az olasz törvényhozás oly mérvű haladást felmutatni, a mely megfelelne az újabbskori kívánalmaknak.

Az olasz egyetemek történetének annyi bizarr jelensége elvéve még ma is fel-felújúl. Az ország ifjúságának egyetemet látogatási kényszere; a „*quamplures famosissimi doctores*“ összefogdosása; a tanárok nomád élete; az egyes karok professzorainak fizetése között fennállott képtelen nagy különbségek apránként tárgytalanokká váltak ugyan: de az egységes tervet, melytől a tudományok kizárólagos letéteményese a középkorban úgy irtózott, mint valami kényszer-zubbonytól, megvalósítani annyi száz esztendő óta csak ügygyel-bajjal s hatalmas ellenáramlatok feltűnézése után lehet, csak a mostani ideiglenes alakjában is. Megszűntek végre a magán-egyetemek. Az urbinói, camerinói, ferrarai és perugiai „szabad“-egyetemek régi szervezetét két királyi rendelet respektálja. E szerint jelenleg 17 „királyi“ egyetem van Olaszországnak, mégpedig a következők: Bologna, Cagliari, Cataniae Genova, Macerata, Messina, Modena, Napoli, Parma, Palermo, Padova, Pavia, Pisa, Róma, Sassari, Siena, Torino városokban. Lyceumokhoz, csatolt egyetemi tanfolyamok Aquilaban, Bariban, Catanzaróban vannak; ezeken kívül tíz „felsőbb intézet“, mint a milyen a milanoi „tudomány- és irodalmi akadémia“, vagy Firenzében a „felső gyakorlati tudományok kir. iskolája“. Azt a tanügy-politikai irányzatot nem lehet fel nem ismerni a most folyó mozgalmakban, hogy számukat minél előbb alighanem túlságosan is megapasztják.

Különös, hogy a kormány közvetlen fenhatósága alatti egyetemek tanárainak a fizetése 1863 óta nem változott. Hat egyetemen tíz, vagy több évi szolgálat után 6000 lira az évi fizetésük, a többieké csak 500) lira. Hét egyetemen 3600—3000 lira a rendes fizetés, mely öt évenként emelkedik 10—10 százalékkal. Ki van azonban mondvá, hogy a fizetés 8000 liranál magasabb nem lehet. Valóban feltűnő ez a visszaesés ahhoz képest, a hogy a humanismus világhírű professzorainak: egy Vittore dai Rambaldoninak, vagy a veronai Guaroninak¹ fizettek.

Érdekes mozgalom indult meg 1881-ben arra nézve, hogy az egyetemek belkormányzata, administratiója decentralizáltassék, s a rector és a többi akadémiai hatóság rendelkezési köre szélesbítettessék.

¹ C. Rosmini: *Idea dell' ottimo precettore*; Bassano, 1801. — Allegretto. *Diari sanesi*, Murat. XXIII. — *Giuliani*: *Della letteratura Veronese al cadere del Secolo XV*. Bologna, 1876.

És csakugyan egynémelyik kir. decretum a minister hatáskörébe eső több lényeges ügy felj hatalmú elintézését a rectorra ruházta át; de az 1890 évi október 26-án kiadott új szabályzat¹ — az egyetemek szabad fejlődését valló nézet híveinek sajnálatára — a történeti szükségességnek ezt a követelményét, a központosító rendszer előnyére, megsemmisítette.

A mit Olaszország közoktatásügyi állapotáról általában, a felsőbb oktatásról pedig különösen elmondtak a szerkesztők, ugyanazt kellett mondaniok a középfokú iskolák viszonyairól is. Ezeken is meglátszik a törvényes intézkedések határozatlanságának s a szabályzatok féktelen szaporaságának a nyoma. Itt még a primitív alapfogalmak sem tisztázvák; nem csoda aztán, ha nyaktörő kötéltánczot járatnak velök. Dante classicus földje, a legősibb egyetemek „napsugaras“ hazája e problema megoldása körül egy esőppet sem látszik szerencsésebb kezűnek, mint akár a „kődös“ Britannia,² nem is szólva e két szélsőség „szerencsés közepé“³-ről, az átalakulás izgatott perceit élő magyar középiskolák kétes sorsáról, hányt-vetett közelmúltjáról.

A középiskolák mai ábrázatát a „Codice Scolastico“ öt külön fejezetben tárgyalja, a 425—651 lapon, ilyen címek alatt: a) Gymnasiumok és lyceumok; b) Reáliskolák; c) Tengerészeti iskolák (nautica); d) Nemzeti convictusok; e) Tanárok képesítése.

Ötödik szakasza a népoktatásra vonatkozó legújabb szervezetet, a tanítók kinevezését, szabadságolását, fizetését, nyugdíjviszonyait, a gyermekkerteket, árvaházakat, leány-internatusokat, a tornatanítást, az iskolai építkezéseket, a tanítóképző intézetek szervezését foglalja össze.

Nálunk is régóta érzik az iskolák emberei annak a szükséges-ségét, mikor egyik-másik s-ért Tolnát-Baranyát be kell barangolniok, míg valahol ráakadnak véletlenül, hogy legyen ily gyűjteménytáruk, a hol egy helyen megtalálhatnák valamennyi iskola-fajtának a szervezetét, fontosabb ministeri intézkedéseit; mégpedig ily könnyen áttekinthető, részrehajlatlan bírálattal kísért, compact s aránylag kis terjedelmű gyűjteménytárt értünk, mint a milyen ez a 4 lírás „Codice Scolastico“.

Régidők óta húzadó szolgálati pragmatikánk összeállítási munkálatai körül is nagy hasznát vehetnénk egy ilyen kipróbált s a mi fő: épenséggel nem német mintának A rostálgatás, kiselejtezés különben is a mi dolgunk. Képnél nem nézzük, hogy hová való a ráma.

P—p.

¹ L. „Codice“ 203—414 l.

² Felméri Lajos: Az iskolázás jelene Angolországban. II. 109—215 l. — Report of a conference on Secondary Education in England, 1893. Oxford. (Meaning: 18, 78, 132 l.) — Acland: Studies in Secondary Education, 1892. London. (Meaning: 15, 145, 222 l.)